

1. Башкиров П. Н. К вопросу о понятии “физическое развитие человека” / П. Н. Башкиров // Вопросы антропологии. – 1964. – Вып. 18. – С. 23–31.
2. Властовский В. Г. Пропорции тела / В. Г. Властовский // Морфология человека. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – С. 55–57.
3. Глазирін І. Д. Основи диференційованого фізичного виховання / І. Д. Глазирін – Черкаси : Віддуння-Плюс, 2003. – 352 с.
4. Грачова Т. І. Особливості фізичного розвитку дитячого населення на сучасному етапі (на прикладі м. Чернівці) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : 14.02.01 / Т. І. Грачова. – Чернівці, 2003. – 20 с.
5. Мицкан Б. М. Вплив гіпокінезії і рухової активності на ріст і диференціацію скелетних м'язів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. біол. наук : 14.03.01 / Б. М. Мицкан. – К., 1997. – 45 с.
6. Никитюк Б. А. Морфология человека / Б. А. Никитюк, В. П. Чтецов. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 38 с.
7. Фізичний розвиток дітей різних регіонів України. Вип. I: Міські школярі / за заг. ред. І. Р. Баріяка, Н. С. Польки. – Тернопіль : Укрмедкнига, 2000. – 208 с.
8. Фурман Ю. М. Вплив фізичних тренувань різного спрямування на прояв аеробної та анаеробної (лактатної) продуктивності організму підлітків за різних типів погоди / Ю. М. Фурман, І. В. Горшова // Фізична культура, спорт та здоров'я нації : зб. наук. праць. – Вінниця, 2006. – С. 489–494.
9. Вікові особливості соматичного, функціонального і статевого розвитку вінницьких школярів в підлітковому віці / П. П. Шапаренко, В. О. Єрмолаєв, В. Ф. Мазченко [та ін.]. – Biomedical and Biosocial Antropology, 2006. – № 6. – С. 5–14.
10. Шапаренко П. Ф. Принцип пропорциональности в соматогенезе / П. Ф. Шапаренко. – Вінниця, 1994. – 255 с.
11. Шипіцина О. В. Вікові особливості будови тіла дітей перинатального періоду розвитку віком до 1 року та дорослих людей 17–21 років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : 14.03.01 / О. Шипіцина. – Вінниця, 2001. – 20 с.

Рецензент: канд. мед. наук, доц. Калуський З.В.

УДК 796.5
ББК 75.8

Василь Луцький

АКТИВНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

У статті розглянуто основні напрямки розвитку активного дитячо-юнацького туризму в Українських Карпатах. Проаналізовано перспективи розвитку активного туризму в Карпатах, охарактеризовано форми роботи з екотуризму.

Ключові слова: *спортивно-оздоровчий туризм, екотуризм.*

В статье рассмотрены основные направления развития активного детско-юношеского туризма в Украинских Карпатах. Проанализированы перспективы развития активного туризма в Карпатах, охарактеризованы формы работы по экотуризму.

Ключевые слова: *спортивно-оздоровительный туризм, эcotуризм.*

The article reviews the major ways of the development of the active youth tourism in the Ukrainian Carpathians. It analyzes the prospects of the development of the active tourism in the Carpathians and characterizes the forms of work on ecotourism.

Key words: *sport-health tourism, ecology tourism.*

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Сучасний стан та перспективи активного туризму в Україні та в Карпатах висвітлено в працях В.О.Трощенко (2001), А.Я.Булашова (2004), О.М.Сердюка (2006), Є.Рута (2006), В.Л.Петровського (2006), Т.В.Блистіва (2006), Ю.А.Грабовського (2007), М.Й.Ру-

тинського (2008), В.Д.Кияка (2008), О.Ю.Дмитрука (2008), Н.В.Савченка (2009), О.Я.Федорова (2009) та інших. Ми вважаємо проблему надзвичайно важливою й такою, що вимагає подальшого вивчення.

Мета роботи – проаналізувати стан розвитку активного туризму в Українських Карпатах.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовували теоретичний аналіз, вивчення документів та узагальнення матеріалів наукових джерел.

Результати дослідження. Розвиток активного туризму полягає в тому, що на основі оптимального використання природних, матеріально-технічних, трудових та інтелектуальних ресурсів створити ефективну туристичну систему, яка забезпечить матеріальний добробут населення й екологічну безпеку Карпатського краю.

У розвитку активного туризму помітну роль відіграє спортивно-оздоровчий туризм. По суті, він є однією з найдоступніших і масових форм активного відпочинку, пізнання та вивчення навколишнього світу. Спортивно-оздоровчий туризм передбачає подолання маршруту активним способом, тобто без використання транспортних засобів, і за цією ознакою його можна назвати активним туризмом.

Із самої назви – “спортивно-оздоровчий туризм” – випливає його оздоровчий аспект у поєднанні з активною формою здійснення походу. Найпоширенішими видами активного туризму є: пішохідний, у тому числі гірський, лижний, спелео-, водний, велосипедний [3, с.5].

Залежно від території, якою прокладені туристичні маршрути, вони поділяються на: місцеві (починаються й закінчуються в одному районі й тривають не більше одного дня); ближні (короткотривалі маршрути “вихідного дня”, які можуть охоплювати територію як свого, так і сусідніх районів і тривають 2–3 дні); регіональні (охоплюють територію регіону й тривають більше 3 днів); національні (виходять за межі регіону); міжнародні (виходять за межі країни).

На міжнародному та урядовому рівнях робляться кроки для розвитку активного туризму в Карпатському Єврорегіоні. Зокрема, ще у 1993 р. представники органів влади Угорщини, Польщі, Словаччини та України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська та Чернівецька області) підписали угоду, на підставі якої був утворений Карпатський Єврорегіон (КЄ). З 1997 р. до цієї угоди долучилася Румунія.

Наступний крок розвитку активного туризму в регіоні відбувся 2001 року, коли державними адміністраціями Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей була створена Рада з туризму Карпатського регіону. У 2003 р. до цієї Ради ввійшли представники Тернопільської області.

У 2001 р. був розроблений проект “Спільним шляхом до Об’єднаної Європи” (відновлення Східно-Карпатського туристичного шляху). Цей проект отримав фінансову підтримку Івано-Франківської ОДА.

У червні цього року в м. Яремче відбувся Міжнародний науково-практичний семінар “Проблеми розвитку активних форм туризму, екотуризму та маркування туристських шляхів в Карпатському регіоні”.

З 2002 р. діє Програма вдосконалення стандартів зеленого туризму (спільно з Freedom House/PAUCI–USAID) та разом з Королівством Нідерланди в Україні) “Зелені стежки Прикарпаття”.

Рішенням Івано-Франківської обласної ради №85-4 від 22. 11. 2002 р. затверджена “Програма розвитку туризму в області на 2002–2010 роки”, у якій визначено шляхи інтенсифікації розвитку туризму в області.

Починаючи з 2002 р. почищаються, маркуються та ставляться дороговкази на туристичні маршрути в Карпатах.

Оновлені туристичні маршрути

Роки	Район та участки
2002	Торуньський пер. (Долинський р-н) – Вишківський Горган – траверс Горгану – Яворова Кічера – дол. Свічі – трав. Поганця – г. Укерні – Сиваня Лолінська – пол. Солотвинка – Молода – ур. Кругле – г. Грофа – Паренки – Попада – Коретвина; с. Осмолода по Матогову до Високої.
2003	Торуньський пер. – г. Попада (Рожнятівський р-н), райштук хребта Сивулі та стежки з Високої в долину Кузьминця, стежки на Високу, Коретвину.
2004	с. Вишків на Синевирське озеро.
2005	Довга Поляна – Коретвина і с. Осмолода – г. Висока та відновлено відрізок Ігровець – пер. Боровка – траверс Боровки – г. Боровка – г. Лопушна – г. Сивуля В. – г. Сивуля М. – пол. Бистра (Рущина).
2006	р-н Осмолоди: Довга Поляна – Різарня – Софера – г. Матагів – г. Висока – г. Ігровець – пер. Боровка – г. Боровка – г. Лопушна – г. Сивуля – пол. Бистра (Рущина); г. Попада – Паренки – г. Грофа – ур. Кругле; Осмолода: на г. Грофа; г. Молода; на хр. Горган; до озера Росохан; у р-н с. Пасічна (Надвірнянського р-ну) – с. Пасічна – Бухтівецький водосп. – ур. Розтоки – г. Діл – с. Постоята (не завершено 1,5 км); сmt. Верховина – Довбушеві Комори – траверс г. Синиці – с. Криворівня; веломаршрут: с. Микуличин – г. Буковинка – пер. Рижі – сmt. Ворохта.
2007	с. Пасічна – Бухтівецький водосп. – ур. Розтоки – г. Діл – с. Постоята (біло-зелена марка); с. Гута до Манявського та Бухтівецького водосп. та із с. Пасічна до Бухтівецького водосп. та Манявського водосп. (біло-червона марка); с. Осмолода – оз. Росохан та на хр. Аршиця (біло-чорна марка); с. Осмолода: Різарня – пер. Боровка (біло-жовта марка); Дальня Яла – хребет Сивулі (біло-чорна марка); с. Кузьминець – пол. Середня (біло-жовта марка); с. Гриньків – Заплата – пол. Середня – г. Середня (біло-зелена марка); с. Гута (Богородчанський р-н): до пер. Боровка (біло-зелена марка); с. Гута – пол. Рущина (біло-жовта марка); с. Гута – на пол. Середня (біло-синя марка); с. Максимець – пол. Рущина (біло-зелена марка).

За планами буде створена мережа знакованих туристських шляхів у Карпатах, яка налічуватиме близько 70 маршрутів (протяжність близько 900 км), охоплюватиме 4 природних парки, 1 ландшафтний і 2 ботанічних заказники. Передбачається відбудова 12 та реконструкція 10 лісових будиночків у туристичні притулки, а також видання карт, буклетів з інформацією про маршрути та найбільш цікаві місця.

2003 року представники урядів Словаччини, Сербії та Чорногорії, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехії й України підписали Карпатську конвенцію про захист довкілля та збалансований розвиток Карпат.

2010 року представник Ради туризму Карпатського регіону, на запрошення Комісії Гірської Туризмик ПТТК, узяв участь у роботі 34-ї Міжнародної конференції Європейського Союзу Мандрівників ERA в м. Краків (входять туристичні організації 26 країн Європи) [6]. Під час зустрічі були налагоджені контакти з Чеським та Словацьким Клубами [7].

Проект “Спільним шляхом до Об’єднаної Європи” набув статусу Програми розвитку мережі пішохідних маршрутів і був затверджений розпорядженням голови

облдержадміністрації №525 від 05. 10. 2005 р. Завданнями цієї Програми є: розробка та затвердження туристських маршрутів; знакування маршрутів та екологічних стежок; виготовлення та встановлення інформаційних стендів у селах із зображенням на них існуючих і запланованих туристських маршрутів та екологічних стежок; будівництво гірських притулків, реконструкція занедбаних мисливських будинків, колиб (притулків для пастухів) з метою їх використання для туризму; облаштування місць для тимчасового відпочинку туристів (наметові галявини, лавки, столики, місця для розведення вогнищ), виготовлення та встановлення сміттєзбірників; видання детальних туристичних мап, карт-путівників, рекламно-інформаційних матеріалів по маршруту [5].

З 2005 р. почав діяти проект “Турбота про горганські заказники” в рамках грантової програми Matra-KNIP (спільно з Королівством Нідерланди в Україні). Завдяки проекту забезпечено природоохоронний режим 17 об’єктів природно-заповідного фонду Рожнятівського району (4 заказники, 6 пам’яток природи місцевого значення і 7 заповідних урочищ); встановлення 29 природоохоронних знаків; проведено екологічної акції “Чисті гори” з метою прибирання найбільш засмічених рекреаційних територій та природоохоронної території заказника “Грофа”; розпочато екологічну акцію “Забери своє сміття із собою!”, що покликана привернути увагу громадськості до проблеми засміченості популярних відпочинкових територій, стимулювання до повернення сміття з походів для подальшої утилізації; встановлення контейнерів-сміттєзбірників у найбільш відвідуваних місцях та гірських селах, вторинна переробка.

У 2006 р. Радою з туризму Карпатського регіону була розроблена “Стратегія розвитку туризму Івано-Франківської області до 2015 р.”

Цього року розпочато співпрацю з об’єднанням “Центральний та Східноєвропейський Грінвейс”, і представник з туризму Карпатського регіону взяв участь у конференції в м. Пловдив у Болгарії.

З 2006 р. почав діяти проект “Зелені стежки Прикарпаття”, який пройшов конкурсний відбір і був включений до Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2007–2010 рр., фінансування якого передбачалося у 2008–2009 рр. Мета – через відновлення туристських маршрутів відновити також пов’язану з ними інфраструктуру туризму. За рахунок коштів державного та обласних бюджетів очищено й марковано стежки, встановлено дороговкази та інформаційні таблиці, побудовано нові притулки для туристів (2007 р. – побудований на пол. Плісце біля г. Грофа) та проведено реконструкцію лісових будинків, що не експлуатуються, обладнано місця відпочинку та інше.

Цього року Івано-Франківщина стала партнерами Проекту “Підтримка партнерства суспільних організацій і адміністрацій України в творенні концепції розвитку гірського туризму”, який отримав фінансування від Міністерства закордонних справ Республіки Польща. Під час реалізації Проекту відбулося навчання в Польщі для представників області, а також проведено знакувальні роботи в Карпатах (300 км шляхів). Окрім цього, за участю партнерів проекту видана туристична карта Горганів та путівник по Українських Карпатах “Гори Гуцульщини” в трьох мовних варіантах – польському, англійському та українському [8].

Для покращення обслуговування туристів активними видами туризму в травні 2006 р. в м. Яремче проводилася Літня школа “Сталий розвиток сільського туризму – інституційна допомога місцевим лідерам”, організована Асоціацією “Євроакадемія” та Радою з туризму Карпатського регіону. Для проведення активного туризму в регіоні значне місце належить сільському зеленому туризму (понад 1200 са-

диб у Карпатському регіоні й понад 300 садиб надають послуги з активного туризму (пішохідний, водний, велосипедний, кінний та лижний туризм).

З 2008 р. у Карпатах діє проект “Велокраїна”, який об’єднаний в організацію “Центр соціальних та ділових ініціатив” (м. Яремче) за участю партнерських організацій та підтримки Європейського союзу в рамках сусідства “Румунія–Україна”. Територія проекту охоплює Івано-Франківську, Закарпатську й Чернівецьку області. Осередки проекту базуються в Яремчі, Ворохті, Яблуниці, Верховині, Коломії, Косові, Рахові та Вижниці [4, с.13].

У регіоні розроблено понад 38 веломаршрутів різної протяжності й розробляються нові, відкриваються прокати велосипедів, стоянки для велотуристів, ремонтні майстерні, недорогі садиби.

Означення маршрутів на місцевості збільшить приїзд туристів, що змусить місцевих мешканців розвивати сферу послуг (проживання, харчування, прокат тощо), стимулюватиме до охорони природи, збереження ландшафтів і зменшення вирубок лісу та сприятиме використанню інших місцевих ресурсів. Як результат – розвиватиметься підприємництво, створюватимуться додаткові робочі місця та джерела доходів, активізуються місцеві громади, розвиватимуться місцеві ініціативи, стимулюватиметься відновлення та охорона традиційних ремесел, налагоджуватиметься співпраця між місцевостями та регіонами.

Як бачимо, Карпатський регіон має ідеальні умови для розвитку активного туризму. На теренах прокладено безліч різноманітних маршрутів. Це здебільшого пішохідні, велосипедні, лижні та гірські в межах гірських масивів Чорногори, Горганів, Бескидів, Покутсько-Буковинських Карпат тощо.

Крім регіональних та міждержавних програм і проектів, туризм було проголошено одним із пріоритетних напрямків Української держави в соціально-економічній сфері. Свідченням того є прийняття Закону України “Про туризм” (1995 р.) та доповнення до Закону “Про туризм” у 2001 р. №32 і 2003 р. №244, що визначають загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики в галузі. Зокрема, стаття 29 передбачає те, що “Державний комітет по туризму разом із Міністерством освіти і науки України формує мережу навчальних закладів для підготовки кадрів, бере участь у створенні навчальних планів і програм навчання та контролює якість навчального процесу. Введення туризму в програми навчання молоді є важливим елементом її освіти і виховання” [1, с.18].

Крім Закону України “Про туризм” є ряд державних документів, зокрема Укази Президента України “Про основні напрямки розвитку туризму в Україні до 2010 р.” (№973 від 1999 р.) та “Про підтримку розвитку туризму в Україні” (№127 від 2001 р.), у яких наголошено, що з метою розвитку туризму в Україні розробити стандарти у сфері туристичних послуг, здійснювати підготовку та перепідготовку кадрів для підприємств туристичної індустрії, розширити та зміцнити міжнародні співробітництва в галузі туризму та ін.

Для покращення стану туристично-краєзнавчої роботи в навчальних закладах Міністерством освіти і науки України були опубліковані накази №730 від 19. 12. 2002 р. “Положення про центр, будинок, клуб, бюро туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді, туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді, станцію юних туристів”; №295 від 01. 06. 2005 р. “Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії”; №237 від 24. 03. 2006 р. “Правила проведення туристичних походів з учнівською та студентською молоддю України”; №1/9-177 від 24. 03. 2006 р. “Умови проведення Всеукраїнської історико-географічної експедиції “Історія міст і сіл України”; №1/9-633 від 11. 10. 2006 р. “Умови проведення Чемпіонату України з туристичних спортивних походів серед учнівської і студент-

ської молоді та положення про туристсько-краєзнавчі експедиції”; від 21. 12. 2006 р. “Положення про історико-етнографічну експедицію учнівської та студентської молоді “Україна вишивана” та накази управління освіти і науки №102 а від 7. 04. 2003 р. “Положення про регіональну туристсько-краєзнавчу учнівську експедицію “Голос історії – голос майбутнього” та “Положення про обласні туристсько-краєзнавчі експедиції: “Люби і знай свій рідний край”, що значно покращило туристично-краєзнавчу роботу в центрах туризму і краєзнавства не тільки в Карпатському регіоні, але й в Україні.

Так, 2008 року в Україні вже працювало 23 обласних, 81 міських та районних станцій (центрів) юних туристів (з них 2 внутрірайонні в містах), які підпорядковані відповідним управлінням (відділам) освіти міськ(рай)держадміністрацій. 6 районних станцій юних туристів працюють у селищах міського типу та 4 районні станції юних туристів працюють у селах. Крім мережі спеціалізованих туристсько-краєзнавчих закладів, дитячо-юнацький туризм входить складовою частиною до системи комплексних позашкільних закладів – палаців, центрів, будинків позашкільної роботи. Різними формами туристсько-краєзнавчої роботи 2008 року було охоплено 11065,4 тис. дітей, які займалися в 6908 гуртках [2, с.36]. (Для порівняння: 2001 року було охоплено лише 1252,5 тис. дітей).

Сьогодні завдання з розвитку дитячо-юнацького туризму слід зосередити на: розробці регіональних програм розвитку дитячо-юнацького туризму та краєзнавства, в основі яких має бути розширення мережі закладів туристсько-краєзнавчого профілю та дитячих туристсько-краєзнавчих об’єднань у навчальних закладах; організації змістовного оздоровлення та екскурсійного обслуговування учнівської молоді; підготовці кадрів системи дитячо-юнацького туризму та краєзнавства.

Висновки

Карпатський регіон має все необхідне для розвитку подорожей і оздоровлення: сприятливі природні умови, історико-культурні, матеріальні та людські ресурси.

1. Туристично-рекреаційний потенціал надає можливість для всебічного задоволення пізнавальних, оздоровчо-спортивних і духовних потреб вітчизняних та іноземних туристів.

2. Туристичний потенціал Українських Карпат створює ідеальні умови для інтенсивного розвитку активного туризму й стає складовою частиною національного життя українців.

3. Мандрівки сприяють ознайомленню та збереженню українською молоддю історичних традицій та надбань, фізично й психологічно гартують і виховують нову генерацію українців – національно свідомих патріотів рідної землі.

1. Закон України про туризм // Урядовий кур’єр. – 2003. – № 244. – 25 груд. – С. 18.
2. Інформація про стан розвитку туристсько-краєзнавчої роботи серед учнівської молоді в Україні : станом на 1 верес. 2008 р. // Туризм і краєзнавство. Інформаційно-методичний вісник. – К., 2008. – № 16. – С. 30–36.
3. Луцький Я. Основи шкільного туризму : навч.-метод. посіб. / Я. Луцький, В. Луцький. – Івано-Франківськ : ОППО, 2008. – 152 с.
4. Мартинюк Р. “Велокраїна” розворушуватиме карпатський туризм” / Р. Мартинюк // Галичина. – 2010. – № 82–83. – 10 черв. – С. 13.
5. Розпорядження голови облдержадміністрації № 525 від 05. 10. 2005 р.
6. <http://www.era-ewv-ferp.org>.
7. <http://www.klubturistu.cz>].
8. <http://www.ukrainia.gory.info>.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Тягур Р.С.